

**Uchwała z dnia 11 maja 1994 r.
II UZP 14/94**

Przewodniczący SSN: Teresa Romer (sprawozdawca), Sędziowie SN: Krzysztof Kolasiński, Maria Tyszczel,

Sąd Najwyższy, przy udziale prokuratora Jana Szewczyka, w sprawie z wniosku Krystiana A. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. o zasiłek chorobowy, po rozpoznaniu na posiedzeniu jawnym dnia 11 maja 1994 r. zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku postanowieniem z dnia 4 marca 1994. [...] do rozstrzygnięcia w trybie art. 391 k.p.c.

"Czy na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin (jednolity tekst Dz. U.: z 1989 r., Nr 46, poz. 250 ze zm.) osoba prowadząca działalność gospodarczą zalegająca z opłaceniem składek na ubezpieczenie społeczne na kwotę przekraczającą trzymiesięczną składkę nabywa po uiszczeniu zaległych składek, prawo do zasiłku chorobowego za cały okres od pierwszego dnia niezdolności do pracy, czy też jedynie za okres od dnia opłacenia zaległych składek ?"

p o d j ą ł następującą uchwałę:

Osoba prowadząca działalność gospodarczą, zalegająca z opłaceniem składek na ubezpieczenie społeczne na kwotę przekraczającą trzymiesięczną składkę, po opłaceniu w całości zaległych składek nabywa na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą (jednolity tekst: Dz. U. 1989 r., Nr 46, poz. 250 ze zm.) prawo do zasiłku chorobowego od pierwszego dnia niezdolności do pracy.

U z a s a d n i e n i e

Przedstawione Sądowi Najwyższemu w trybie art. 391 § 1 k.p.c. zagadnienie prawne, o treści przytoczonej w sentencji uchwały, powstało na tle następującego stanu faktycznego.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. decyzją z dnia 15 kwietnia 1993 roku odmówił wnioskodawcy, Krystianowi A. prawa do zasiłku chorobowego za okres od dnia 9 lutego do dnia 29 marca 1993 r. Decyzję swoją organ rentowy uzasadnił tym, iż wnioskodawca zalegał z opłatą składek na ubezpieczenie społeczne z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej na kwotę przekraczającą trzymiesięczną składkę.

W odwołaniu wniesionym do Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku, Krystian A. domagał się zmiany tej decyzji i przyznania prawa do zasiłku chorobowego za sporny okres ponieważ uzupełnił zaległe składki na ubezpieczenie społeczne.

Wyrokiem z dnia 26 października 1993 r. Sąd zmienił zaskarżoną decyzję i ustalił, że

wnioskodawcy przysługuje prawo do zasiłku chorobowego od dnia 9 lutego do dnia 29 marca 1993 r. W uzasadnieniu wyroku Sąd podkreślił, że wnioskodawca, który prowadzi działalność gospodarczą był zobowiązany do opłacania składek na ubezpieczenie społeczne. Obowiązek ten zaniedbał tak, iż powstało zadłużenie wobec organu rentowego. Zadłużenie to zostało przez Krystiana A. uregulowane. Organ rentowy nie przyznał mu jednak zasiłku chorobowego wstecz, za okres opłacony. Sąd powołał się na art. 16 ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin (jednolity tekst Dz. U.: z 1989 r., Nr 46, poz. 250 ze zm.). Przepis ten stanowi, że w razie zalegania przez ubezpieczonego z opłatą należnych składek na kwotę przekraczającą trzymiesięczną składkę, świadczenia o których mowa w art. 5 pkt 1-3 nie przysługują do czasu opłacenia w całości należnych składek. Taką treść art. 16 ust. 1 ustawy, otrzymał od dnia 1 stycznia 1983 roku, z mocy ustawy z dnia 1 lutego 1983 r. o zmianie niektórych przepisów o świadczeniach z ubezpieczenia społecznego i o zaopatrzeniu emerytalnym (Dz. U. Nr 5, poz. 33). Do tej daty art. 16 stanowił, że świadczenia o których mowa w art. 5 pkt 1-3 ustawy nie przysługują za okres zalegania przez osobę prowadzącą działalność z opłaceniem składek dłużej niż trzy miesiące. Zdaniem Sądu Wojewódzkiego zmiana redakcji art. 16 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą podyktowana została istotną zmianą stanowiska ustawodawcy w przedmiocie wypłaty świadczeń.

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku rozpatrując rewizję organu rentowego od wyroku Sądu I instancji powziął przedstawioną wyżej wątpliwość prawną.

Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu przedstawionego zagadnienia zwrócił uwagę, iż poprzednia regulacja prawna, przed zmianą treści art. 16 ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą..., nie nasuwała wątpliwości co do tego, że zasiłek chorobowy nie przysługuje za okres zalegania przez osobę prowadzącą tą działalność z opłatą składek. Aktualnie przepis ten stanowi, że świadczenia nie przysługują do czasu opłacenia w całości zaległych składek. Zdaniem Sądu Apelacyjnego nowe sformułowanie art. 16 można interpretować w dwojaki sposób, jako kontynuację dotychczasowej zasady, że opłacenie zaległych składek umożliwia nabycie prawa do zasiłku chorobowego na bieżąco, za dalszy okres niezdolności do pracy spowodowany chorobą, lub w ten sposób, że uregulowanie zaległości powoduje, iż prawo do zasiłku będzie także przysługiwało za okres w którym składki nie były opłacane na bieżąco.

Sąd Apelacyjny, podobnie, jak Sąd Wojewódzki, zwrócił też uwagę na uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 8 października 1985 r. III UZP 24/85 (OSNCP 1986 z. 6 poz. 96) oraz uchwałę z dnia 15 października 1985 r. III UZP 25/85 (OSNCP 1986 z. 7-8 poz. 111). W obu uchwałach Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, iż opłacenie zaległych składek na ubezpieczenie społeczne stwarza jedynie prawo do bieżącego zasiłku chorobowego. Równocześnie jednak Sąd Apelacyjny wskazał na wyroki Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 9 marca 1993 r. sygn. akt 164/93 oraz Sądu Apelacyjnego w Warszawie (brak daty i sygnatury), w których Sądy te zajęły odmienne stanowisko. Uznały, że z istoty ubezpieczenia społecznego osoby prowadzącej działalność gospodarczą wynika, że obowiązek ubezpieczenia społecznego powstaje z mocy prawa, a ustaje z końcem miesiąca kalendarzowego, w którym zaprzestano

prowadzenia działalności gospodarczej. Samo zaleganie z opłaceniem składek nie może więc prowadzić do automatycznego pozbawienia prawa do zasiłku jeżeli zaległości zostały uregulowane.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, należy rozróżnić dwie kwestie: podleganie obowiązkowi ubezpieczenia i prawo do świadczeń z tego tytułu. Z art. 16 ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą wynika, że podleganie obowiązkowi ubezpieczenia bez opłacenia składek, nie rodzi praw do określonych świadczeń krótkoterminowych. Prawo do świadczeń długoterminowych jest uregulowane odmiennie (art. 16 ust. 2 ustawy). Powstaje ono mimo zalegania ze składkami a składki potrąca się z tych świadczeń, po ich przyznaniu.

Sąd Najwyższy rozważył, co następuje:

Poza sporem jest, że wnioskodawca prowadzący działalność gospodarczą stał się niezdolnym do pracy z powodu choroby od 9 lutego 1993 r. W chwili zachorowania, zalegał z opłatą należnych składek na ubezpieczenie społeczne. Kwota zaległości przekraczała trzymiesięczną składkę. Wnioskodawca, co wynika z akt rentowych, nie zalegał z opłatą samych składek a jedynie płacił je w niższym niż należy wymiarze. Spowodowało to powstanie zaległości w kwocie przekraczając trzymiesięczną składkę. Zaległość tę Krystian A. uregulował wraz z odsetkami za zwłokę.

Zgodnie z treścią art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz. U. 1989 r., Nr 46, poz. 250 ze zm.) w razie zalegania przez osobę prowadzącą działalność z opłatą należnych składek na ubezpieczenie na kwotę przekraczającą trzymiesięczną składkę, świadczenia o których mowa w art. 5 pkt 1-3, nie przysługują do czasu opłacenia w całości zaległych składek. W art. 5 pkt 2 wymienia się m. in. zasiłek chorobowy.

Interpretacja wyżej przytoczonego art. 16 ustawy, stała się przyczyną poważnych wątpliwości prawnych Sądu Apelacyjnego. Sądy obu instancji w rozważaniach swoich położyły nacisk na zmianę treści art. 16 ustawy, wprowadzoną ustawą z dnia 1 lutego 1983 roku o zmianie niektórych przepisów z ubezpieczenia społecznego i o zaopatrzeniu emerytalnym (Dz. U. Nr 5, poz. 33). Zmiana ta nastąpiła od 1 stycznia 1983 roku. Poprzednio treść art. 16 była jednoznaczna co do braku możliwości wypłacenia zasiłku chorobowego wstecz, za okres w którym osoba ubezpieczona zalegała z opłatą składek.

Nowa redakcja art. 16 ust. 1 takiego wyraźnego zakazu nie zawiera.

Trudno założyć, że ustawodawca zmieniając treść tego przepisu miał na celu jedynie zmiany stylistyczne. Zdaniem Sądu Najwyższego, zmiana art. 16 nie była tylko zmianą redakcyjną ale zmianą merytoryczną poprzednio obowiązującego zakazu wypłacania świadczeń o jakich mowa w art. 5 ust. 1-3 ustawy za okres zalegania z opłatami składek nawet po uregulowania należności. Trudno nie zauważyć diametralnej różnicy między sformułowaniem "świadczenia o których mowa w art. 5 pkt 1-3 nie przysługują za okres..." a stwierdzeniem "świadczenia o których mowa w art. 5 pkt 1-3 nie przysługują do czasu opłacenia w całości zaległych składek". Aktualna treść art. 16 ust. 1 omawianej ustawy oznacza iż z chwilą opłacenia w całości zaległych składek następuje "odblokowanie" prawa do świadczeń przewidzianych w art. 5 pkt 1-3, w tym

do zasiłku chorobowego, za cały okres w którym świadczenia te przysługują. Takiej interpretacji nie stoi na przeszkodzie § 37 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r. w sprawie wysokości i podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, zgłaszania do ubezpieczenia społecznego oraz rozliczania składek i świadczeń z ubezpieczenia społecznego (jednolity tekst: Dz. U. 1993 r., Nr 68, poz. 330). Przepis ten stanowi, że zwolnienie z opłacenia składek następuje m.in. za okres pobierania zasiłku chorobowego lub macierzyńskiego.

Składka w ubezpieczeniu społecznym stanowi istotny składnik finansowania świadczeń ubezpieczeniem tym gwarantowanych. Dzięki składce oraz innym źródłom finansowania ubezpieczeń społecznych (udział Skarbu Państwa) świadczenia te są wypłacane. W związku z tym odprowadzanie składek od wypłacanych świadczeń ubezpieczeniowych, które w głównej mierze z tych składek są finansowane miałyby się z celem składki. Równocześnie opłacenie składek na ubezpieczenie społeczne czy to przez pracodawcę, jak to ma miejsce w ubezpieczeniu pracowniczym, czy przez samego ubezpieczonego, tak jak w ubezpieczeniu osób prowadzących działalność gospodarczą warunkuje samo prawo do świadczeń z ubezpieczenia społecznego. Prawo to może być reaktywowane przez wyrównanie zaległych składek z ubezpieczenia społecznego. Zwolnienie z opłacania składek za okres pobierania zasiłku chorobowego, sprowadza się w takim wypadku do technicznej kwestii rozliczenia wnioskodawcy przez organ rentowy za ten okres. Nie może być natomiast przyczyną pozbawienia prawa do zasiłku od chwili, gdy prawo to powstało i mogło zostać zrealizowane dzięki uregulowaniu należności.

Przez cały okres prowadzenia działalności gospodarczej od pierwszego dnia miesiąca kalendarzowego, w którym nastąpiło rozpoczęcie tej działalności powstaje obowiązek ubezpieczenia społecznego. Obowiązek ten ustaje z końcem miesiąca kalendarzowego, w którym nastąpiło zaprzestanie działalności (art. 3 ust. 1 omawianej ustawy). Zaleganie z opłacaniem składek nie przerywa trwania ubezpieczenia społecznego, którego obowiązek wynika z samego faktu prowadzenia działalności gospodarczej. Zgodnie z art. 15 ust. 2 ustawy za okresy ubezpieczenia od których zależy prawo do świadczeń uważa się miesiące kalendarzowe za które ubezpieczony opłacił składki na ubezpieczenie lub w których był zwolniony od ich opłacania. Przepis ten nie uzależnia prawa do świadczenia od bieżącego opłacania składek lecz od samego faktu ich opłacania. Art. 16 ust. 1 precyzuje warunki nabycia prawa do świadczeń krótkoterminowych (art. 5 pkt 1-3 ustawy) w razie zalegania z opłatą składek. Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejsze zagadnienie prawne nie podzielił stanowiska wyrażonego w uchwale z dnia 8 października 1985 r. III UZP 24/85. W uchwale tej Sąd Najwyższy przyjął, iż opłacenie zaległych składek powoduje powstanie prawa do zasiłku chorobowego na bieżąco.

W uzasadnieniu tej uchwały Sąd Najwyższy, przyznając zmianę treści art. 16 ust. 1 ustawy, od dnia 1 stycznia 1983 r., powołał się na rozporządzenie Ministra Pracy, Płac i Spraw Socjalnych z dnia 1 lutego 1977 r. w sprawie wykonywania ustawy ubezpieczeniu społecznym rzemieślników i niektórych innych osób prowadzących działalność zarobkową na własny rachunek i ich rodzin (Dz. U. Nr 6, poz. 25 ze zm.). § 15 tego rozporządzenia stanowił, iż w razie nieopłacenia składki w terminie, ubezpieczenie ustaje od miesiąca, za który nie opłacono składek. Przepisy przytoczonego rozporządzenia wydane zostały przez wprowadzeniem zmian ustawą z

dnia 1 lutego 1983 r. o zmianie niektórych przepisów o świadczeniach z ubezpieczenia społecznego i o zaopatrzeniu emerytalnym (wymienionej poprzednio) a § 15 pozostaje w rażącej sprzeczności z art. 16 ustawy, który w ust. 1 uzależnia prawo do świadczeń krótkoterminowych od opłacenia w całości zaległych składek, przywracając tym samym prawo do świadczeń za okres za który opłacono składki. Jeszcze bardziej wyraźnie sprzeczność § 15 rozporządzenia występuje w związku z treścią art. 16 ust. 2 i 3 ustawy. W przepisach tych przewidziana jest możliwość wypłacenia emerytury, renty inwalidzkiej lub renty rodzinnej osobie, która nabyła do nich prawo a nie opłacała składek na ubezpieczenie społeczne. Zaległe składki w takiej sytuacji potrąca się z należnych świadczeń. W przepisach tych występuje więc wyraźnie "oderwanie" prawa do pobierania długoterminowych świadczeń od uprzedniego opłacenia składek na ubezpieczenie. Prawo do tych świadczeń wynika z podlegania ubezpieczeniu społecznemu, a nie tylko z opłacania składek w tym okresie.

Uchwała z dnia 15 października 1985 r. III UZP 25/85 dotyczyła stanu faktycznego w którym wnioskodawca, na własne żądanie, opłacał wstecz wyższe składki. Opłatę tę rozłożył na raty. W uzasadnieniu tej uchwały wyrażono pogląd, że wnioskodawca, który niezależnie od składek bieżących płacił raty od podwyższonej podstawy wymiaru w terminach ustalonych przez organ rentowy, nie może ponosić konsekwencji wynikających w art. 16 ust. 1 ustawy w odniesieniu do należnego mu zasiłku chorobowego. Sąd Najwyższy zauważa, na marginesie tej uchwały, że w stanie faktycznym sprawy niniejszej, wnioskodawca też na bieżąco opłacał składki lecz w niższej niż wymagana kwocie.

Zdaniem Sądu Najwyższego, argument, użyty w pytaniu prawnym oraz w jednej z przytoczonych uchwał sprowadzający się do tego, iż odmienna, niekorzystna dla ubezpieczonego interpretacja art. 16 ust. 1 ustawy o działalności gospodarczej, może być uzasadniona potrzebą dyscyplinowania ubezpieczonych w systematycznym opłacaniu składek, nie jest przekonujący i wystarczający do odmiennej interpretacji. Potrzeba dyscyplinowania w opłacaniu składek jest tak oczywista, że nie wymaga dodatkowego uzasadniania. Zwłoka w opłacaniu składek powoduje dla ubezpieczonego dolegliwość w postaci odsetek z tytułu zaległości a ponadto uzależnienie wypłaty świadczeń krótkoterminowych od uregulowania należności w całości co również jest elementem dyscyplinującym. Wypełnienie w całości spoczywającego na ubezpieczonym obowiązku opłacania składek, które nie dawałoby mu prawa do świadczeń za ten okres za który, ze względu na niezdolność do pracy powinny mu one przysługiwać, byłoby nie tylko nieuzasadnione treścią art. 16 ust. 1 ustawy lecz mijałoby się z prawidłowo pojętym znaczeniem dyscyplinowania.

Kierując się przytoczonymi względami Sąd Najwyższy podjął przytoczoną w sentencji uchwałę.

=====